

2003. № 5. С. 13–22.

49. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе : учеб. пособие для вузов. М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. 437 с.

50. Якиманская И. С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения. *Вопросы психологии*. 1995. №2. С. 31–42.

51. Bandura A. Social foundation of thought and action: *A social cognitive theory*. N.Y., 1986. P. 18–34.

52. Lebedyk L. Planning technologies for the preparation of high school teachers based in the experience of European countries : *Study of problems in modern science : new technologies in engineering, advanced management, efficiency of social institutions*. Monograph : edited by Shalapko Yuriy, Wyszowska Zofia, Musial Janusz, Paraska Olga. Bydgoszcz, Poland : University of Technology and Life Sciences, 2015. P. 749–760.

53. Lebedyk L. Professional competence of masters of pedagogics higher school. *Theory and Practice of Contemporary Management : Materials of I International Scientific-Practical Conference*, (Batumi, 17–18 October, 2014) / p.h. Tbilisi, Universal, 2014. P. 292–296.

54. Shara S., Vorona L., Kalinichenko I., Lebedyk L., Olifira L. The formation of the humanistic position of the student in the educational process. *Journal of Intellectual Disability. Diagnosis and Treatment*. 2020. Vol. 8. № 3. P. 472–484.

55. Strelnikov V. Yu., Lebedyk L. V., Hura T. V., Sysoieva S. I., Stankevych S. V., Shapovalova E. V., Avilova O. Ye. Leadership and social work in the environmental management system. *Ukrainian Journal of Ecology*. 2021. № 11 (2). P. 349–351. URL : <https://www.ujecology.com/articles/-leadership-and-social-work-in-the-environmental-management-system.pdf>

56. Strelnikov V., Losyeva N. Zasady opracowania podstawowego modelu dyscypliny naukowej w systemie dydaktycznym szkolnictwa wyższego na Ukrainie. *Paideia*. Warszawa : Collegium Verum, 2020. № 2. P. 211–231.

57. Strelnikov V. Yu. Concept of designing advanced postgraduate pedagogical education, development and selfdevelopment of teacher pedagogical skills in the new Ukrainian school. *Theory and Practice of Future Teacher's Training for Work in New Ukrainian School*: monograph / Edit. I. F. Prokopenko, I. M. Trubavina. Prague, OKTAN PRINT s.r.o. 2020. P. 35–43.

§ 3.4. Методологічне обґрунтування організації підготовки педагогічних працівників до проєктування у закладах освіти територіальних громад

Важливим складником дослідження підготовки педагогічних працівників до проєктування є обґрунтування відповідних теоретичних засад. Багатогранність та складність досліджуваного феномену свідчить про необхідність застосування комплексу наукових підходів, які забезпечать ґрунтовне розуміння теоретичних засад дидактичного проєктування та будуть сприяти прикладним розробкам у галузі підготовки педагогічних працівників закладів освіти територіальних громад до проєктування.

Перш ніж здійснити обґрунтування методологічних підходів підготовки педагогічних працівників до проєктування, зазначимо, що у розумінні поняття «методологічний підхід» тлумачиться як принципова методологічна орієнтація дослідження, як точка зору, з якої розглядається об'єкт вивчення (спосіб визначення об'єкта), як поняття чи принцип, що керує загальною стратегією дослідження (І. Блауберг і Е. Юдін [11, с. 74]).

Методологічне обґрунтування організації підготовки педагогічних працівників до проєктування вимагає поліпарадигмальності, оскільки ця наукова проблема є багатоаспектною, її важко звести до єдиного способу тлумачення, і тому вона потребує урахування різних підходів, які можуть взаємодоповнювати один одного.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування системного, синергетичного, діяльнісного, андрагогічного, акмеологічного і особистісного підходів для підготовки педагогічних працівників до проєктування у територіальних громадах, частково досліджуваних нами у попередніх розвідках [25–54; 102; 103; 109; 110].

Насамперед слід здійснити послідовний аналіз шести основних сучасних наукових підходів, адже кожен підхід окремо не містить комплексної характеристики змістової та процесуальної сторін проєктування в цілому (О. Коберник [20, с. 23]). Це зумовило необхідність розглядати підготовку комплексно, з усіх сторін, як багатоаспектний об'єкт, використавши, окрім наших [25–54; 102–103; 109–110], напрацювання В. Стрельнікова [76–95; 110].

Два сучасні підходи – *системний і синергетичний* – у підготовці педагогічних працівників до проєктування у закладах освіти територіальних громад мають поєднуватися. Системний підхід виник в науці як реакція на ускладнення світу, який вимагає від людства наполегливого вивчення функціонування середовища, яке складається із багатьох взаємодіючих систем. Це, у свою чергу, потребує кращого інструменту їх пізнання й удосконалення.

Співвідношення між системністю і синергетизмом у методології науки не є постійним. Через розмаїтість можливих засад і з'являються різні теорії. Синергетизм між ними сприяє взаємній доповнюваності, взаємному збагаченню, взаємоперевірці теоретичних висновків на предмет відповідності багатогранній практиці (В. Стрельніков [45, с. 33]).

Методологічною основою підготовки педагогічних працівників до проєктування у закладах освіти територіальних громад став *системний підхід* (В. Афанасьєв [8], В. Беспалько [9], І. Блауберг і Е. Юдін [11] та ін.), який дозволив цілком однозначно визначити склад, ієрархію компонентів проєктованої системи; методологія синергетичного підходу забезпечила найбільш доцільну ієрархію логічної підготовки педагогічних працівників в умовах чергування закономірних і випадкових явищ практики закладів освіти.

Згідно концепції чотирьохрівневості методологічного аналізу, існують чотири рівні методологічного знання (філософський, загальнонауковий,

конкретнонауковий та власне методичний), системний підхід відповідає загальнонауковому рівню (І. Блауберг і Е. Юдін [11, с. 68–71]).

Системний підхід є певним напрямом методології спеціально-наукового пізнання і соціальної практики, що сприяє адекватній постановці проблем у конкретних науках і виробленню ефективних стратегій їх вивчення, принципова методологічна орієнтація дослідження, точка зору, з якої розглядається об'єкт вивчення (спосіб визначення об'єкта), поняття або принцип, що керує загальною стратегією дослідження [11, с. 54–64].

У педагогічній науці системний підхід дає можливість розглядати педагогічний процес як систему, складники якої характеризуються наявністю як загальних, так і відмінних рис, що дозволяє, з одного боку, бачити їх нерозривну єдність, а з іншого – вивчати як відносно самостійне явище, яке має свою специфіку. Сутність системного підходу полягає в тому, що він є методологічною орієнтацією в діяльності, за якою об'єкт пізнання або перетворення розвивається як система, а основними ознаками системи є:

– ознаки, що характеризують внутрішній стан системи: множина, елемент, відношення, властивості, зв'язок, канали зв'язку, провідна частина системи та ін.;

– ознаки, що характеризують специфічні системні властивості: ізоляція, взаємодія, інтеграція, диференціація, централізація, децентралізація, стан системи, цілісність, стабільність, зворотний зв'язок, рухлива рівновага, регуляція, управління, конкуренція та ін.

– ознаки, що характеризують поведінку системи: середовище, діяльність, функціонування, зміни, адаптація, розвиток (простий і структурний), еволюція, генезис, цілеспрямованість, поведінка системи та ін. (О. Антонова [5, с. 25]).

Доцільність застосування системного підходу постає з огляду на те, що дидактичне проєктування полягає у створенні дидактичних систем. Системний підхід у контексті даного дослідження є підґрунтям для розгляду компонентів дидактичної системи (мети, змісту, технологій навчання, навчального середовища тощо), комплексного дослідження підготовки педагогічних працівників до проєктування.

Стандартне проєктувальне тло умовно можна поділити на соціальне, освітнє, демографічне, науково-технічне, економічне тощо. Під час підготовки педагогічних працівників закладів освіти територіальних громад до проєктування усі блоки треба враховувати, водночас цілі та завдання підготовки мають визначати провідний – освітній блок. Проєктувальне тло у сфері освіти можна схарактеризувати так: визнання загальної гуманістичної спрямованості освіти, яка водночас потребує проєктування шляхів її реального втілення; прояв в освітньому середовищі ознак авторитарної, технологічної й гуманістичної парадигм (поліпарадигмальність); пошуки альтернативних, інноваційних підходів до навчання; намагання узгодити систему освіти, що склалася й має свої традиції, із тенденціями глобалізації та інтеграції до світового освітнього простору; вплив підходу до навчання, традицій та субкультури конкретного закладу освіти (Г. Романова [72, с. 453–

458]). Це засвідчує певну невизначеність діяльності педагогічних працівників і потребу в проектуванні ними власних дидактичних систем, що сприяє їхній професійній творчості та інноваційності.

Системний підхід у підготовці педагогічних працівників до проектування у закладах освіти територіальних громад сприяв:

- усуненню дублювання під час розробки цієї системи, що потребувало визначення місця в ній окремих підсистем і елементів та виділення сфер їх дії;

- забезпеченню збалансованої послідовності розробки усіх підсистем на основі комплексів завдань;

- виявленню можливостей подальшого розвитку підготовки педагогічних працівників до проектування у перспективі;

- забезпеченню адаптованості змісту та комплексу технологій навчання до подальшого розвитку усієї системи;

- розробці стандартів для одержання інформації про стан системи, документування;

- розробці ефективної стратегії розвитку підготовки педагогічних працівників до проектування у закладах освіти територіальних громад.

Системний підхід показав значні переваги, які полягали в: усуненні надмірного дублювання змісту підготовки педагогічних працівників закладів освіти територіальних громад; усуненні чи зведенні до мінімуму дублювання у підготовці педагогічних працівників до проектування завдяки використанню нестандартних технологій; типізації процесів обробки результатів цієї підготовки; можливості системного забезпечення досліджуваної підготовки.

Підготовка педагогічних працівників до проектування у закладах освіти територіальних громад спрямовувалася на підвищення їхньої готовності за рахунок створення та запровадження комплексного вирішення дидактичних завдань підготовки педагогічних працівників до проектування із застосуванням сучасних способів формування мети, підбору змісту та інтерактивних технологій навчання. Системний підхід передбачав детальний опис цієї системи і урахування істотних її властивостей. Головна мета підходу полягала в дотриманні таких вихідних засад: всебічне та цілісне оцінювання динамічних характеристик підготовки, яка мала складну структуру, її взаємозв'язку із зовнішнім середовищем; урахування можливих зовнішніх і внутрішніх несприятливих умов, що можуть вивести цю систему зі стану рівноваги.

Підготовка педагогічних працівників до проектування у закладах освіти територіальних громад є безперервним і цілеспрямованим процесом, що охоплює зв'язки суб'єктів цієї системи. Цей процес потребує відповідного управління і контролю, який на інформаційному рівні здійснюється за допомогою інформації, що функціонує усередині системи і надходить до неї із зовнішнього середовища. Основою будь-якої системи управління складним об'єктом є інформація, що характеризує стан об'єкта [45, с. 34]. Інформаційні об'єкти проектування змістової підсистеми складають: змістові модулі; шкали оцінювання навчальної діяльності; модель моніторингу якості підготовки

педагогічних працівників закладів освіти територіальних громад; тематичні і робочі плани педагогічних працівників, методичні розробки, програми, посібники, підручники (у т.ч. електронні) тощо. Також проектувалася й технологічна підсистема – навчальний процес, технології навчання, виховання і розвитку учня. Окремо проектувалося навчальне середовище як умова підготовки педагогічних працівників до проектування.

Завдяки системному підходу інтегрувалися дані про діяльність усієї системи і її підсистем. Необхідною умовою і завданням інтеграції підсистем підготовки педагогічних працівників до проектування у закладах освіти була їх сумісність – здатність взаємодіяти через обмін даними. Системний підхід передбачав розгляд усіх елементів і складників процесу проектування в їх взаємозв'язку, взаємозалежності та взаємовпливі в інтересах оптимального досягнення як окремих, так і загальної мети [45, с. 34].

Системний підхід у підготовці педагогічних працівників до проектування у закладах освіти територіальних громад полягав у: одночасному охопленні проектуванням певної кількості її об'єктів; максимальній типізації і стандартизації проектних рішень; багатоаспектному поданні структури означеної підготовки як системи, що складалася з багатьох компонентів (підсистем, елементів) та відносної автономності їх проектування; локальному впровадженні та накопиченні функціональних завдань [45, с. 34–35].

Системний аналіз орієнтував нас на вивчення можливих видів взаємодії системних зв'язків, на виявлення найбільш сприятливих умов функціонування підготовки педагогічних працівників до проектування у закладах освіти територіальних громад. У різних авторських системах діяльність, зв'язки й відношення елементів системи підготовки педагогічних працівників мають різну спрямованість, особливі форми і види.

На основі системного підходу застосовувалися такі види аналізу як: морфологічний (здійснювався пошук відповідей на питання: з яких елементів утворена система? які ці елементи? чи оптимальний їх набір?); структурний (з'ясовувалась внутрішня організація системи, визначався спосіб, характер взаємозв'язку окремих елементів структури); функціональний (розкривався механізм внутрішнього функціонування підготовки педагогічних працівників до проектування у закладах освіти територіальних громад, з'ясовувалось, як у результаті взаємодії елементів у ній народжувався інтегрований результат); генетичний (досліджувалося походження системи, процес її формування й розвитку, прогнозувався її подальший розвиток). Системний підхід як комплексний метод пізнання забезпечував органічну єдність, взаємодію цих видів аналізу [45, с. 36].

Системний підхід у підготовці педагогічних працівників до проектування дає перевагу в тому, що завдяки йому з'являються нові проблеми, ініціюються нові напрями пошуків.

Синергетика розвиває системні і кібернетичні уявлення, беручи за концептуальне ядро ідею еволюції. Тому підготовка педагогічних працівників до проектування у закладах освіти територіальних громад не-

розривно пов'язана з розвитком і включенням у процеси освіти синергетичних уявлень про відкритість світу, цілісність і взаємозв'язок людини, природи і суспільства.

Для підготовки педагогічних працівників до проектування у закладах освіти територіальних громад необхідним є застосування синергетичного підходу – нової методологічної моделі композиційного характеру саморозвитку цієї системи, яка використовує закони творчого відкриття еволюції складних систем (І. Пригожин, І. Стенгерс [68]). Змінюється наукова картина уявлення світу від лінійної до нелінійної парадигми розвитку. Успішно формується неklasична методологія дослідження системних явищ природничо-соціального характеру, до яких відносимо діяльність людини в процесі освіти (С. Вітвицька [13]; А. Євтодюк [19]; В. Кремень, В. Ільїн [21]; І. Пригожин, І. Стенгерс [68]; Н. Протасова [69]; Г. Хакен [96]; В. Цикін, О. Бріжатиї [97] та ін.).

Підготовка педагогічних працівників до проектування у закладах освіти територіальних громад є складною, відкритою системою, тому має такі властивості: 1) неоднорідність і значна кількість елементів; 2) властивості окремих елементів і властивості системи емерджентні і до цілого не зводяться; 3) ієрархія системи – наявність декількох рівнів і способів досягнення їх мети, що породжує конфлікти рівнів системи; 4) агрегація – об'єднання декількох параметрів системи в параметри більш високого рівня (параметри більш низького рівня знаходять висвітлення в агрегованих параметрах вищого рівня); 5) багатофункціональність – здатність великої системи до реалізації багатьох функцій у даній структурі, що виявляється у властивостях гнучкості, адаптації, живучості (гнучкість – властивість змінювати мету функціонування залежно від умов функціонування чи стану підсистем; адаптація – зміна мети функціонування зі зміною умов функціонування системи; живучість – здатність змінювати мету функціонування за відмови чи ушкодженні елементів системи); 6) надійність – властивість системи реалізовувати задані функції за певний час і забезпечувати задані параметри якості; 7) безпека системи – здатність не завдавати шкоди технічним об'єктам, персоналу, довкіллю; 8) стійкість – властивість системи виконувати свої функції за умови виходу параметрів зовнішнього середовища за певні обмеження; 9) вразливість – здатність зазнавати пошкоджень під час впливу зовнішніх і внутрішніх чинників (Дж. Гібсон [17, с. 63–67]).

Самоорганізацією вважаються процеси упорядкування, що відбуваються в системі за рахунок дії її складників. Самоорганізація не нав'язується системі зовні. Загальними принципами самоорганізації матерії є: 1) усі процеси, котрі відбуваються у Всесвіті, не детерміновані – світ за своєю природою стохастичний, у ньому є принципові невизначеності; 2) сьогодення і майбутнє будь-якої матеріальної системи в тій чи іншій мірі визначається минулим; 3) усі процеси розвитку підкоряються певним законам (М. Моїсеєв [57; 58, с. 65]).

Етапи самоутворення складної системи згідно синергетичного підходу: 1) система є джерелом – спочатку система замкнута в собі, усі зв'язки,

породжувані нею, замикаються на ній; 2) утворення керуючого зв'язку – на якомусь етапі розвитку системи-джерела деякий зв'язок одним зі своїх кінців відокремлюється від неї; 3) виникає нова форма – зв'язком, який відокремився, передається управлінська інформація чи інші об'єкти, вироблені системою-джерелом; ця хитка невизначена форма в якійсь мірі повторює форму вихідної системи; 4) завантаження – завантажуються нове утворення змістом, переданим від старої системи; управління повністю належить старій системі; 5) розвиток – новонароджений об'єкт сам стає здатним утворювати управлінські зв'язки, замикаючи їх на собі, тобто стає системою всередині системи; у цей момент починають слабшати управлінські зв'язки старої системи; 6) утворення зворотної системи – відбувається «розпрямлення» одного з внутрішніх зв'язків, що йдуть від нового об'єкта; 7) виникає нова система – зворотний зв'язок з'єднується зі старою системою і починає передавати інформацію або інші об'єкти, генеровані новою частиною; новий об'єкт набуває можливість керувати старим (А. Анісімов [4, с. 76–77]).

У середині системи з'являються нові зв'язки під впливом кількісних змін у цій системі. Якісний стрибок відбувається з появою нового зворотного зв'язку. Саме існування, самозбереження світу як системи є системоутворюючим чинником (субстанцією), яке є основою внутрішньої єдності і взаємодії складників його частин, і визначає всі основні закономірності функціонування, розвитку й організації (М. Піддубний [65]). Сутність системоутворюючого чинника системи полягає в її прагненні до самозбереження – максимальної стійкості, здійснюваної організацією взаємодії між її елементами відповідно до принципу економії енергії (М. Піддубний [65; 66]). Цією вимогою визначається структура і організація будь-якої системи, яка самоорганізується. Елементарна самоорганізуюча система повинна мати хоча б тричленну побудову, тобто між взаємодіючими елементами має бути посередник, який виконуватиме роль каталізатора цієї взаємодії (М. Піддубний [65]).

З погляду синергетики, сутність підготовки педагогічних працівників закладів освіти територіальних громад і засвоєння знань, полягала в утворенні системи знань з проєктування. У цій системі всі елементи взаємозалежні не просто випадково, а є цілісною організацією. «Причому, у цій системі ядро знань складає основний принцип або категорію, з якої можна вивести всі інші елементи даної системи знань» (М. Піддубний [67, с. 236]). Процес засвоєння знань має автоколивальний характер, тобто на початку навчання визначається основна ідея, поняття. Далі вся система знань вибудовується як поступове розгортання, наповнення змістом цієї ідеї, поняття через інші поняття. Тоді набувають свого значення в цілісній системі й окремі поняття, утворюється взаємозв'язок всіх елементів знань за допомогою загальної ідеї [67].

Складні й відкриті системи, як стверджує синергетика, обмінюються енергією, інформацією, речовиною з навколишнім середовищем; мають підсистеми, що постійно флюктують, і в результаті позитивного зворотного

зв'язку флуктуація може привести до руйнування цієї організації; цей переломний момент є точкою біфуркації, у який неможливо передбачити напрям розвитку системи і її стан може стати хаотичним, хоча система може перейти на більш диференційований і більш високий рівень упорядкованості або організації, що є «дисипативною структурою» (І. Пригожин, І. Стенгерс [68]). «Дисипативні» – ті, що виникають під час розсіювання вільної енергії.

Дисипативним структурам властиві: а) когерентність, тобто вони поведуться як єдине ціле; узгоджений характер процесів самоорганізації; синхронний перебіг однопорядкових процесів в одному напрямі, їх взаємна обумовленість; б) процес самоорганізації розпочинається з випадкових відхилень системи від рівноваги – флуктуацій, котрі спочатку придушуються системою, але, оскільки система взаємодіє із середовищем і є неврівноваженою, поступово її флуктуації посилюються, внаслідок чого попередня динамічна структура чи режим функціонування змінюються, виникає новий динамічний режим, структура чи спонтанний порядок; флуктуації в системі замість загасання можуть підсилюватися і система еволюціонує в напрямі «спонтанної» самоорганізації; тоді моделі «порядку через флуктуації» відкривають перед нами нестійкий світ, у якому малі причини можуть породжувати значні наслідки; у цьому випадку хаос є конструктивним механізмом самоорганізації складних систем; народження нового пов'язане з порушенням даної системи упорядкованості, з переструктуруванням і добудовою за рахунок елементів середовища, з виходом за межі вихідної системи; в) здатність «запам'ятати» початкові умови свого формування і, проходячи через точки біфуркації, «вибирати» один з декількох можливих напрямів подальшої еволюції; г) еволюція дисипативних структур містить як детерміністичні, так і стохастичні елементи, будучи поєднанням необхідності і випадковості; д) неврівноваженість як обов'язковий стан системи є джерелом її саморуху; е) час – не зовнішній для системи параметр, як у класичній чи квантовій механіці, а внутрішня характеристика системи, який здійснює незворотність процесів у цих системах [цит. за: 45, с. 42].

Ми погоджуємося з дослідниками, які не вважають «хаос» неминучим етапом процесу становлення системи підготовки фахівців, якщо розуміти його як «непорядкований, невизначений стан речей», що виправдовує хаос в освіті України, викликаний чисельними хвилями реформ [45, с. 43].

Але в підготовці педагогічних працівників до проектування у закладах освіти територіальних громад, як соціальній системі, самоорганізація доповнюється самоуправлінням, адже в ній є люди (суб'єкти системи – організатори підготовки і педагогічні працівники), які мають волю, свідомість, інтереси і мету, протидіють стихійним процесам, хаосу.

Підготовка педагогічних працівників до проектування у закладах освіти територіальних громад здійснює енергетичний, матеріальний, інформаційний обмін із довкіллям, що характеризує одну з головних властивостей самоорганізації – «відкритість» системи. Вона відкрита впливові суспільства, перетворює освіту зі способу навчання педагогічного працівника закладів освіти територіальних громад у засіб формування творчої

особистості, яка володіє синергетикою для подальшого самовдосконалення у проєктуванні дидактичних систем.

Підготовку педагогічних працівників до проєктування у закладах освіти територіальних громад можна уявити як алгоритм, початковий і базовий елемент творчого процесу підготовки, який удосконалюється за допомогою набутих знань і досвіду. Ріст фахівця відбувається не в результаті повторень цього алгоритму, а за рахунок його подальшого збагачення і розвитку, що дозволяє одержати новий результат – продукт творчості педагогічного працівника у плані проєктування.

Підготовка педагогічних працівників згідно синергетичного підходу означає, що смисл і значення проєктування принципово не може бути повідомлене їм в готовому вигляді, не може нав'язатися зовні, це потребує внутрішньої самоорганізації, врахування їхнього індивідуального досвіду, освіти, способу життя, культури.

Синергетичний підхід націлює ефективну підготовку педагогічного працівника до проєктування за умов, що він на практиці використовуватиме знання, здобуті ним самим. Механічно засвоєні знання швидко забуваються і не відіграють суттєвої ролі у практичній діяльності. Підготовка педагогічного працівника не зводиться до засвоєння знань, є швидше зміною його внутрішнього соціально-пізнавального статусу, пов'язаного з його особистістю. Ефективна підготовка до проєктування відбувається лише під час самонавчання і практичного застосування і є найбільш міцним, довго зберігається, адже педагогічний працівник стає відповідальним і опорою для нього є не оцінка інших, а самооцінка ефективності своєї діяльності.

Змінюються функції організатора підготовки педагогічних працівників до проєктування, мета якого полягає не в підготовці педагогічного працівника за заданим зразком, а в розвитку своєї здатності до емпатії, вміння зрозуміти внутрішній світ учня, розкрити його здібності; сприяти появі відчуття і розуміння ним (замість невміння, незнання, нерозуміння) суті проєктування; «пробудити» його, надавши енергії, яка викличе зміни (С. Rogers [107, с. 435]).

У підготовці педагогічних працівників до проєктування у закладах освіти територіальних громад виникає процес самоорганізації за умов, коли вона: 1) є відкритою і має можливість взаємного обміну інформацією і «енергією» з навколишнім середовищем; 2) має активне, енергетичне начало, яке характеризується наявністю ініціативних педагогів, які прагнуть до самовдосконалення, самореалізації і підвищення ефективності процесу підготовки до проєктування; 3) має свободу вибору; 4) має реальний «енергетичний» вихід, тобто має можливість реалізувати висунуті ініціативи щодо проєктів дидактичних систем до практичного впровадження й одержання позитивних результатів; 5) розвивається тільки в системі діалогічної взаємодії на різних рівнях; 6) зорієнтована на мету саморозвитку, самовиховання [42, с. 103]).

Підготовка педагогічних працівників до проєктування у закладах освіти територіальних громад, як самоорганізована система, має постійно присто-

совуватися до мінливих внутрішніх і зовнішніх умов її існування. Для забезпечення умов самоорганізації і саморозвитку означеної підготовки необхідне постійне зростання професійної майстерності організаторів підготовки педагогічних працівників до проєктування, їхньої активності у психологічному, дидактичному, методичному плані. Оскільки підготовка педагогічних працівників закладів освіти територіальних громад до проєктування є процесом пізнання, звернемо увагу на три етапи дослідницької діяльності учених з позиції самоорганізації: 1) на першому етапі дослідницька група формується як соціальний колектив, який керується певними правилами поведінки, а головне, у цей період відбувається самоорганізація групи, що супроводжується кооперацією ідей її учасників, їх координацією і виробленням відповідного стилю дослідження для вирішення поставлених перед групою проблем; 2) безпосередньо з формуванням групи починається її дослідницька діяльність, спрямована на одержання нових знань, самоорганізація на цьому етапі полягає в оцінці й узгодженні внеску кожного дослідника у вирішення загальної проблеми; 3) для збереження групи і продовження досліджень її учасники мають зацікавити громадськість у результатах своєї діяльності шляхом публікації в наукових журналах, участі в наукових конференціях, в експертних і редакційних радах (W. Krohn, G. Kuppers [101, с. 208]).

Взаємини суб'єктів підготовки педагогічних працівників до проєктування у закладах освіти територіальних громад реалізувалися як ситуації відкритого діалогу, прямого і зворотного зв'язку, солідарної освітньої природи, попадання (у результаті вирішення проблемних ситуацій) в один узгоджений темпосвіт.

Таким чином, опора на синергетичний підхід у дослідженні проблеми підготовки педагогічних працівників закладів освіти територіальних громад до проєктування дає змогу використання філософських засад теорії самоорганізації складних систем для вирішення проблем підготовки педагогічних працівників до проєктування. Через свою відкритість вона здатна прогнозувати і враховувати зміни в освітньому середовищі закладів освіти територіальних громад, забезпечувати високий рівень підготовки педагогічних працівників, гарантувати досягнення мети їхньої підготовки до проєктування.

Діяльнісний підхід до вирішення проблеми підготовки педагогічних працівників до проєктування застосовувався також як один із загальнонаукових підходів, адже цього вимагав розгляд проєктування як діяльності. Теоретичні засади цього підходу закладені у дослідженнях П. Гальперіна [15], В. Давидова [18], О. Леонтьєва [54; 55], Н. Тализіної [96], у яких стверджувалося, що все життя людини є системою діяльностей, що змінюють одна одну (О. Леонтьєвим [55, с. 181]).

Згідно діяльнісного підходу діяльність є основою, засобом і вирішальною умовою розвитку особистості. Цей підхід вимагає спеціальних зусиль, спрямованих на організацію діяльності педагогічного працівника, на активізацію і переведення його в позицію суб'єкта проєктування та реалізації

власних дидактичних систем, спілкування, що передбачає вироблення умінь обирати мету, планувати проєктувальну діяльність, організовувати, виконувати, регулювати, контролювати якість проєкту, аналізувати і оцінювати його результати. З позицій діяльнісного підходу процес підготовки педагогічних працівників до проєктування – це, насамперед, засвоєння способів пізнавальної діяльності.

Підхід до проєктування як до діяльності вимагає визначення її загальної структури (мета, процес, предмет, результат, засоби, умови). Однак, ця структура не враховує певні «недіяльнісні» елементи проєктувальної діяльності, зокрема установки і ціннісні орієнтири. Тому діяльнісний підхід не може вирішити усі аспекти проблеми підготовки педагогічних працівників до проєктування і потребує встановлення зв'язків з іншими науковими підходами, наприклад, з особистісним, згідно якого базовою основою і головною умовою професійної діяльності є самоактуалізація, прагнення до якої безпосередньо впливає на проєктувальну діяльність педагогічного працівника (А. Маслоу [56; 104], К. Роджерс [71; 106; 107; 108] та ін.).

У підготовці педагогічних працівників до проєктування ми виходимо з того, що не можна навчити цій діяльності, якщо не включити педагогічних працівників, до проєктувальної діяльності, що і є підґрунтям для застосування діяльнісного підходу.

Діяльнісний підхід виник у психології як принцип єдності свідомості та діяльності (С. Рубінштейн) та спільної будови внутрішньої і зовнішньої діяльності (О. Леонтьєв). «Діяльність характеризується, перш за все, такими особливостями: 1) це завжди діяльність суб'єкта (тобто людини, а не тварини й не машини), точніше, суб'єктів, що здійснюють спільну діяльність; 2) діяльність є взаємодія суб'єкта з об'єктом, тобто вона обов'язково є предметною, змістовою; 3) вона завжди – творча; 4) самостійна» (С. Рубінштейн [73]). Для обґрунтування співвідношення зовнішньої практичної діяльності та свідомості висунуте положення про те, що внутрішній план свідомості формується в процесі обертаності довічно практичних дій (О. Леонтьєв [55]).

Згідно теорії діяльності, педагогічний працівник розглядається не як пасивний об'єкт педагогічного впливу, а як активний суб'єкт навчально-пізнавальної діяльності. Саме такий підхід сприяє формуванню особистості педагогічного працівника як проєктанта дидактичних систем.

Для підготовки педагогічних працівників до проєктування у закладах освіти територіальних громад важливо, щоб вона була функціонально визначеною. Це передбачало формулювання чіткої мети, заради досягнення якої вона створювалася. Ця система зорієнтована на задоволення потреб проєктно-орієнтованої навчально-пізнавальної діяльності педагогічного працівника закладу освіти територіальної громади.

Діяльнісний підхід важливий і в тому сенсі, що підготовка педагогічних працівників до проєктування у закладах освіти територіальних громад має обов'язково проходити експериментальну перевірку, апробацію доцільності її положень у практичній проєктувальній діяльності педагогічних працівників. На етапі апробації застосовувався діагностичний супровід, щоб

вчасно інформувати суб'єктів навчального процесу (організаторів підготовки педагогічних працівників до проєктування і самих педагогічних працівників) про необхідність корегувальних змін у реалізації її специфічних функцій. Постійний моніторинг якості означеної підготовки сприяв пошуку конструктивних рішень, спрямованих на ефективну її реалізацію.

Діяльнісний підхід у підготовці педагогічних працівників до проєктування у закладах освіти територіальних громад є закономірним, оскільки проєктування є формою активної діяльності педагогічного працівника закладу освіти територіальної громади, що передбачає прогнозування можливих результатів і прийняття відповідальності за них. Реальне проєктування можливе, коли з'являється єдність постановки мети і вибору засобів, вибудовується зміст проєкту, у якому педагог пропонує власну систему цінностей, особистісних уявлень про дидактичну систему і місце в ній себе як людини і професіонала, про способи його взаємодії зі світом і собою. Авторські проєкти є «практикою філософії» самого проєктанта (С. Гессен [16]).

Готуючи педагогічних працівників закладів освіти територіальних громад до проєктування слід враховувати, що проєктування починається з творчого акту цілепокладання й одночасного моделювання широкого соціокультурного контексту проєкту дидактичної системи, у якому поставлена мета перетворюється в проблему в контексті засобів її реалізації.

У проєктувальній діяльності цілі є системоутворюючим елементом. На цей елемент найбільше спрямовані вимоги соціуму: соціального замовлення (реформування вищої педагогічної освіти, пов'язаний із запровадженням Державних стандартів освіти) та науково-технічного прогресу, які, впливаючи спочатку на організаційні форми, кінцевою метою мають вплинути через цілі й зміст навчання на учня і педагогічного працівника як суб'єктів підготовки педагогічних працівників до проєктування у закладах освіти територіальних громад.

Цілі, як результат навчання, мають формулюватися у термінах професійної діяльності: кінцеві цілі підготовки – у вигляді кінцевих проєктувальних умінь, цілі вивчення окремої навчальної дисципліни – у вигляді знань та вмінь з цієї дисципліни; засоби об'єктивного контролю досягнення цілей підготовки педагогічних працівників до проєктування (засоби діагностики) мають бути дидактично детерміновані із цілями їхньої підготовки; згідно вимог Державних стандартів освіти засобом об'єктивного контролю досягнення цілей навчання (стандартизованим засобом діагностики) є стандартизований тест, тому проєктування дидактичної системи передбачає, окрім постановки мети, розробку діагностичних процедур, за допомогою яких буде здійснюватися визначення рівня їх реалізації; специфіка змісту підготовки педагогічних працівників закладів освіти територіальних громад до проєктування обумовлює необхідність їхньої підготовки до основних видів викладацької діяльності – викладання теоретичного матеріалу, вирішення педагогічних завдань, виконання педагогічних експериментів, здійснення контролю навчальних досягнень

учнів на рівні навчального предмету, модулю, теми.

Проектна діяльність, крім цільової, інтегрує в собі як комунікативну, так і об'єктно-онтологічну функції, котрі забезпечують створення проєктованого об'єкта (дидактичної системи). Проєктант дидактичної системи керується різними уявленнями про її мету, зміст, способи організації і методи проєктувальної діяльності. Аналіз на рівні загальних схем організації проєктування створює уявлення про парадигми проєктувального мислення. Керування певною парадигмою передбачає вибір зразка проєктувальної діяльності, її мети і засобів. Цей вибір задає значеннєву цілісність життєвого світу людини в усіх можливих проявах [42, с. 108]).

Критерії ефективності проєктувальної діяльності зумовлені вибором і діяльністю педагога, що вказує на необхідність досягнення консенсусу з іншими суб'єктами підготовки педагогічних працівників до проєктування у закладах освіти територіальних громад щодо цих критеріїв. Тому діяльнісний підхід у підготовці педагогічних працівників до проєктування вимагає діалогу зацікавлених суб'єктів, який дає змогу виробити погоджену стратегію і тактику. Необхідною передумовою діалогу, з одного боку, є розходження в уявленнях суб'єктів, а з іншого – їх бажання чи усвідомлення необхідності участі в спільній діяльності [91, с. 82].

Засвоєння змісту навчання, становлення і розвиток педагогічного працівника закладів освіти територіальних громад відбувається не шляхом передачі педагогічний працівникові певної інформації, а в процесі його власної активної діяльності, що також доводить важливість діяльнісного підходу до його підготовки. Діяльнісний підхід по новому порушує питання про співвідношення знань, навичок і умінь педагогічних працівників та їх особистісного розвитку у навчальній діяльності, котрі виявляються тільки в діяльності (Н. Тализіна [96]). Уміння і навички завжди передбачають певні дії (сприймання, усвідомлення, запам'ятання, відтворення), якісні зміни психіки педагогічного працівника є результатом їхніх дій.

Діяльнісний підхід у підготовці педагогічних працівників до проєктування у закладах освіти територіальних громад полягає в організації насамперед, цілісної діяльності педагогічного працівника як суб'єкта підготовки до проєктування з усіх складників (мети, засобів, технологій, умов тощо) і їх взаємозв'язків. Процес організації діяльності конкретного педагогічного працівника має здійснюватися ним самим, він відповідає за її здійснення. Якщо відбувається відхилення від підготовки, виникає потреба у корекції чи уточненні уявлень суб'єкта про свої якості як до проєктанта дидактичних систем. Розкриття педагогічним працівником внутрішніх ресурсів, свого потенціалу і є актом самореалізації. Однак серйозні зміни в особистості можливі, насамперед, тоді, коли суб'єкт змушений щось освоювати вперше чи долати труднощі взаємодії зі світом і професією вже сформованими звичними способами [91, с. 82].

Для реалізації діяльнісного підходу ми готували організатора підготовки педагогічних працівників до управління цим процесом не директивно-контролюючим, а рефлексивним способом. Він не просто ставив перед

педагогічними працівниками певну конкретну мету щодо проектування, а формулював її разом з ними, прагнучи до того, щоб мета була внутрішньо прийнята ними. У спільній діяльності з учнями не лише розроблялися, а й освоювалися способи досягнення поставленої мети. Результати діяльності оцінювалися за спільно виробленими критеріями.

Отже, діяльнісний підхід у підготовці педагогічних працівників до проектування у закладах освіти територіальних громад як складної багатоступінчастої діяльності передбачає здійснення низки логічно послідовних дій, що включають розробку моделі цілісної підготовки педагогічних працівників до проектування, спрямованої на досягнення цілей означеної підготовки. Цілепокладання є системоутворюючим елементом проектувальної діяльності. Підготовка педагогічних працівників закладів освіти територіальних громад до проектування вимагає навчання їх не тільки постановці цілей на різних рівнях проектування, а й реалізації діагностичності цих цілей.

Андрагогічний підхід також є важливим, адже підготовка педагогічних працівників до проектування у закладах освіти територіальних громад передбачає навчання педагогічних працівників, які мають певний життєвий досвід і є категорією дорослих, тому слід враховувати їхні психологічні особливості, відповідним чином добирати зміст підготовки педагогічних працівників закладів освіти територіальних громад до проектування у контексті вивчення управління навчанням дорослих.

Андрагогіка є теорією навчання дорослих, яка розкриває закономірності, соціальні та психологічні чинники ефективної освіти, навчання і виховання дорослих, розробляє методологічну систему навчально-виховної роботи з дорослими людьми. Особливості розроблення проблематики андрагогіки визначаються характером педагогічного керівництва дорослими; сформованістю якостей особистості дорослих; особливостями їхнього життєвого досвіду; культурними, освітніми, професійними запитами; самоосвітою і самовихованням тощо. З питань освіти та навчання дорослих, виявлення психологічних особливостей людей дорослого віку існує ряд спеціальних досліджень (С. Архипова [7], О. Огієнко [61], Л. Сігаєва [39] та ін.).

Андрагогіка – це нова галузь знань про людину, поява якої підготовлена та зумовлена всім перебігом розвитку освіти та логікою розвитку теорії навчання. Вона виходить із двох основних посилянь: згідно з першим провідна роль у процесі навчання належить самому дорослому, згідно з другим навчання відбувається в процесі спільної діяльності того, хто навчається, з тим, хто навчає. Доросла людина має п'ять специфічних характеристик:

- 1) усвідомлює себе самостійною особистістю, яка здійснює самоуправління;
- 2) має запас життєвого, професійного, соціального досвіду, що стає дедалі важливішим джерелом її навчання і її колег;
- 3) в основі її готовності до навчання лежить прагнення з його допомо-

гою вирішити свої життєво важливі проблеми і досягти конкретних цілей;

4) прагнення невідкладної реалізації набутих знань, умінь, навичок та якостей;

5) навчальна діяльність дорослого значною мірою зумовлена часовими, просторовими, побутовими, професійними, соціальними чинниками (умовами) [42, с. 110–111]).

Андрагогічний підхід у підготовці педагогічних працівників до проєктування у закладах освіти територіальних громад враховує, що реальним суб'єктом процесу навчання є педагогічний працівник як доросла людина, отже, змінюються його роль та функції в процесі спільної діяльності, на перше місце виходять функції експерта щодо проєктування і організатора проєктувальної діяльності. До того ж помітну роль відіграють функції творця (співавтора) індивідуальних програм підготовки педагогічних працівників, наставника, консультанта, організатора належних умов для проєктування.

«Андрагогіка розглядає навчання в контексті життєвого шляху людини як засіб розвитку спроможності особистості до самоорганізації та саморегуляції. Предметом андрагогіки стає не просто освіта дорослої людини, а освіта, «прив'язана» значною мірою до конкретних умов життєдіяльності людини, особливостей соціокультурного середовища, спрямована на стимулювання саморозвитку особистості» (Л. Сігаєва [39, с. 173]).

Підготовка педагогічних працівників до проєктування на принципах андрагогіки передбачає самостійне навчання, організацію спільної роботи, опору на власний досвід педагогічних працівників, розвиток їхніх освітніх потреб, індивідуалізацію навчання та його елективність, що передбачає надання певної свободи при виборі цілей, змісту, форм, методів, джерел, засобів, термінів, часу, місця навчання і оцінювання результатів.

Предметом акмеології є людина в усіх вищих (акме) проявах її фізичних, психологічних і духовних сил, творчості, здібностей і професійної майстерності. Провідною проблемою акмеології став феномен зрілості. Дорослість і зрілість – не тотожні поняття. Зрілість характеризується тенденцією до досягнення найвищого розвитку духовних, інтелектуальних і фізичних здібностей особистості. Проблема зрілості може розглядатися на рівні індивіда, особистості, суб'єкта діяльності та індивідуальності. У дещо іншій системі понять ми можемо мати на увазі зрілість інтелектуальну або емоційну. Так чи інакше, існує поняття особистісної зрілості. Особистісна зрілість ґрунтується на чотирьох базових складників, навколо яких групується безліч інших, а саме:

– відповідальності як атрибуту зрілих вчинків;
– терпимості як позиції, установки, системи ставлення особистості до дійсності («кожен має право на власну думку», «всі коли-небудь помиляються», «той, хто запізнюється, переживає більше, ніж той, хто на нього чекає», тощо);

– саморозвитку як актуальної потреби в реалізації себе і прагнення самовдосконалення;

– позитивному мисленні як позитивному баченні дійсності.

Визначення акмеологічних засад навчання спостерігається у дослідженнях А. Деркача [1; 2; 19], Н. Кузьміної [23] та ін. Зокрема, експериментально і теоретично акмеологічний підхід до педагогічної діяльності обґрунтувала Н. Кузьміна [23]. Розвиток ідей означеного підходу в педагогіці закладів освіти територіальних громад ґрунтується на тому, що при дослідженні професійної зрілості педагогічних працівників провідним критерієм є їхній професіоналізм, а не вік. Поняття професійної зрілості використовують для характеристики рівня особистісного розвитку в професійній діяльності. Професійна зрілість педагога виражається в єдності самоактуалізаційного, індивідуально-особистісного і процесуально-технологічного компонентів, про які мова піде у наступних розділах нашого дослідження.

Акмеологічний підхід у підготовці педагогічних працівників до проєктування у закладах освіти територіальних громад спрямовано на дослідження умов самовдосконалення людини, чинників її саморозвитку, темпів її просування від однієї вершини до іншої, на досягнення «акме» у різні періоди зрілості людини в її творчості, у розвитку всіх її життєвих сил (Г. Антонюк [6, с. 46]). Сутність означеного підходу у дослідженні підготовки педагогічних працівників до проєктування полягає у розумінні дидактичного проєктування як аспекту професійної самореалізації педагогічного працівника.

Перспективність акмеології зумовлюється тим, що найважливішим чинником перебудови суспільства виступає підвищення продуктивності праці. З позиції акмеології творча діяльність розглядається як діяльність, кінцевий результат якої завершується створенням продукту соціально вагомий цінності (С. Вітвицька [14, с. 138]). Акмеологічний підхід у нашому дослідженні полягає в основі обґрунтування важливості проєктування педагогічними працівниками дидактичних систем для їх професійного зростання.

Основні поняття, які розкривають сутність андрагогічного підходу:

- андрагог як суб'єкт викладання;
- педагогічний працівник як суб'єкт учіння;
- самореалізація, самоактуалізація як результат навчання;
- дорослість як провідна характеристика суб'єкта учіння (педагогічний працівник);
- післядипломна освіта педагогічних працівників як практика їхньої навчальної діяльності.

Отже, у підготовці педагогічних працівників використання андрагогічного підходу базується на характерних особливостях навчання дорослих, що визначає їхню позицію у навчальній і проєктувальній діяльності:

- педагогічний працівник, як дорослий, займає активну позицію у навчанні (має мотивацію, прагне задовільнити власні освітні запити і потреби);
- має власну установку на самореалізацію й саморозвиток;
- має певний культурний і соціальний досвід, що може як сприяти, так

і перешкоджати його навчанню;

- зорієнтований на набуття необхідних актуальних знань;
- прагне отримати знання за мінімальних затрат часу, грошей та інших ресурсів;

– є рівноправним суб'єктом навчання, управління ним й організацією навчання, усіма його етапами (цілепокладання, організація, планування, реалізація, корекція і контроль результатів) (О. Огієнко [60, с. 328]).

У контексті андрагогічного підходу, основними принципами підготовки педагогічних працівників закладів освіти територіальних громад доцільно вважати принципи опори на досвід педагогічних працівників, самостійності й самовизначення, системності, індивідуалізації; сумісної діяльності, елективності, контекстності навчання, розвитку освітніх потреб педагогічних працівників. Також суттєвими андрагогічними принципами підготовки педагогічних працівників закладів освіти територіальних громад є: принцип ізоморфізму діяльності організатора підготовки і педагогічного працівника, принцип варіативності діяльності педагогічного працівника, принцип творчого середовища, принцип саморозвитку індивідуальності, принцип інтеграції соціального досвіду організатора підготовки і педагогічного працівника, принципи рефлексії й альтернативи.

Особливістю вищенаведених принципів є їхня спрямованість на проєктувальну діяльність педагогічних працівників, що зумовлює організацію підготовки педагогічних працівників закладів освіти територіальних громад з урахуванням їх освітніх можливостей і потреб.

Реалізація андрагогічного підходу в підготовці педагогічних працівників до проєктування є реалізацією на практиці положень теорії освіти дорослих, тому слід дотримуватися таких організаційно-педагогічних умов:

- перехід до андрагогічної моделі підготовки;
- створення творчого освітнього середовища;
- застосування інноваційних андрагогічних методів і технологій навчання (О. Огієнко [60, с. 329]).

Створення творчого освітнього середовища передбачає реалізацію ефектів творчої взаємодії дорослих, сутність якої полягає у застосуванні інтерактивних методів, створенні позитивного психологічного клімату, співпраці, толерантності взаємин.

Застосування інтерактивних методів і технологій навчання дорослих є визначальним. У цьому контексті привертає увагу виокремлення основного (метод аналізу досвіду) та специфічних методів андрагогічного підходу: організаційно-діяльнісних методів, орієнтованих на вирішення проблем (моделювання, проєктування, рефлексія), діалогових та інтерактивних методів. Якщо рефлексія є усвідомлення себе, комунікація – розуміння іншого, мислення – вироблення своєї думки, за андрагогічного підходу домінуючими технологіями є інтерактивні, а основна форма навчання – групова робота [42, с. 115].

Організація підготовки педагогічних працівників закладів освіти

територіальних громад до проєктування на андрагогічних принципах і з використанням інтерактивних технологій сприяє усвідомленню педагогічними працівниками власної відповідальності за результати навчання, активізації їх у навчанні, дозволяє персоніфікувати процес підготовки до проєктування, підвищити його ефективність. Тому, саме андрагогічний підхід може стати ефективною методологією побудови означеної підготовки.

Отже, підготовка педагогічних працівників закладів освіти територіальних громад до проєктування спрямовується на формування компетентних педагогічних працівників закладів освіти територіальних громад, що зумовлює використання суб'єкт-суб'єктної гуманістично-орієнтованої андрагогічної підготовки, у якій відбувається зміщення аспектів у професіограмі особистості педагогічного працівника й у системі взаємодії педагогічних працівників і педагогічного працівника; поряд із системним, синергетичним, діяльнісним та компетентнісним підходами доцільним стає використання андрагогічного підходу в процесі навчання, оскільки педагогічний працівник є дорослою людиною; андрагогічний підхід передбачає врахування освітніх потреб, можливостей педагогічних працівників і їхнього соціального досвіду, надає педагогічним працівникам можливість активної реалізації, планування, корекції й оцінювання підготовки до проєктування, усвідомлення власної відповідальності за його результати, дозволяє підвищити ефективність і персоніфікувати процес навчання. Під час підготовки педагогічного працівника закладів освіти територіальних громад відбувається усвідомлення важливої його функції – функції андрагогічної суб'єктності, яка передбачає реалізацію самостійності педагогічного працівника в підготовці до проєктування, реалізацію самості, яка базується на «Я-концепції», рефлексії, реалізацію усвідомлення себе як дієвої людини (О. Огієнко [60, с. 330]). Реалізація андрагогічного підходу в підготовці педагогічних працівників до проєктування здійснюється за таких організаційно-педагогічних умов: дотримання андрагогічних принципів означеної підготовки, створення творчого освітнього середовища, розробка й застосування інноваційних інтерактивних методів і технологій навчання, сформованість у педагогічних працівників, які готують педагогічних працівників, андрагогічної компетентності; технологіями андрагогічного підходу є інтерактивні, а групова робота – домінуючою формою навчання.

Особистісний підхід став методологічним інструментарієм реалізації мети підготовки педагогічних працівників до проєктування у закладах освіти територіальних громад. Її ми розглядали як одну із стадій цілісного процесу побудови партнерських взаємин суб'єктів процесу підготовки педагогічних працівників до проєктування у закладах освіти територіальних громад, тому застосування особистісного підходу є логічним і необхідним.

Ідеї цього підходу розроблялися у психології (С. Рубінштейн, К. Платонов та ін.). Зокрема, запропоновано систему онтологічної структури буття, до якої включений суб'єкт, наділений здатністю не тільки перетворювати буття, а й своїм пізнанням і діяльністю конструювати його (С. Рубінштейн [73, с. 105]); особистісний підхід визначався як підхід до лю-

дини як особистості, розуміння її як системи, що визначає всі інші психічні явища (К. Платонов [64, с. 190]).

В основі особистісного підходу у підготовці педагогічних працівників до проєктування у закладах освіти територіальних громад лежить визнання самотності, індивідуальності, самоцінності кожного педагогічного працівника. Підготовка педагогічних працівників до проєктування у закладах освіти територіальних громад має розглядатися не як розвиток «колективного суб'єкта», а як індивіда, наділеного неповторним власним «суб'єктним досвідом». Використати цей досвід у процесі означеної підготовки означає організувати власну діяльність педагогічного працівника на основі особистісних потреб, інтересів, прагнень у оволодінні проєктуванням дидактичних систем. Основними цінностями особистісного підходу є освітнє середовище, що виховує творчу особистість; творчість як спосіб розвитку в культурі людини культури.

Реалізація особистісного підходу вимагає визначення умов та дотримання вимоги створення: атмосфери доброзичливості і співробітництва; співуправління й самоврядування; творчої діяльності організаторів підготовки і педагогічних працівників; розвитку активності й самостійності кожного педагогічного працівника. Особистісний підхід став головною умовою підготовки педагогічних працівників до проєктування у закладах освіти територіальних громад.

Підготовка педагогічних працівників до проєктування у закладах освіти територіальних громад враховувала особливості кожної особистості педагогічних працівників закладів освіти територіальних громад, задіяних в експерименті. Основною її засадою є результируюча якість підготовки педагогічного працівника до проєктування, яка була включена до процесу наукового пізнання досліджуваного явища, підготовка педагогічних працівників до проєктування була затребуваною користувачами.

Особистісний підхід у підготовці педагогічних працівників до проєктування у закладах освіти територіальних громад ураховував багатомірну концепцію особистості, у якій людина, яка опановує і свідомо перетворює природу, суспільство та свою індивідуальність. У людині співіснує унікальне динамічне співвідношення потребнісно-вольових переживань, змістів, просторово-часових орієнтацій, рівнів опанування й форм реалізації діяльності. Цим співвідношенням реалізується свобода самовизначення особистості в її вчинках і міра відповідальності за їхні (включаючи і підсвідомо непередбачені) наслідки перед природою, суспільством і своєю совістю (В. Моргун [34, с. 33]).

Також об'єктивна необхідність особистісного підходу у підготовці педагогічних працівників до проєктування у закладах освіти територіальних громад викликана вимогами постіндустріального суспільства, яке потребує педагогічного працівника для закладів освіти територіальних громад як самостійно мислячої людини, здатної до самореалізації у проєктуванні дидактичних систем на основі об'єктивної самооцінки.

Означеної мети педагогічний працівник може досягти, застосовуючи

особистісний підхід до проектування і реалізації власної дидактичної системи, адже вже відійшло в минуле навчання, орієнтоване на засвоєння і відтворення знань, навичок і умінь абстрактним середнім учнем. Гуманізація й індивідуалізація як головні стратегічні напрями розвитку закладів освіти територіальних громад у світі визначає важливість особистісного підходу у підготовці педагогічних працівників до проектування у закладах освіти територіальних громад; він має усвідомити, що у центрі уваги його як педагогічного працівника має бути особистість учня, його навчальна пізнавальна діяльність, а не власне викладання.

З особистістю учня пов'язували свої дослідження представники гуманістичної психології і педагогіки, пропонуючи різні шляхи орієнтації на індивідуальні особливості учнів.

Так, біхевіоризм пропонував технологічне вирішення проблеми на основі біологічної сутності людини, гарантуючи запланований результат. Натомість, гуманістичний напрям у психології виокремлює такі основні принципи навчальної діяльності особистості учня і педагогічного працівника: а) індивід знаходиться в центрі постійно мінливого світу; звідси випливає два висновки, надзвичайно важливих для педагога: для кожного індивіда значимий власний світ сприйняття навколишньої дійсності; цей внутрішній світ не може бути до кінця пізнаний ніким ззовні; б) людина сприймає навколишню дійсність крізь призму власного відношення і розуміння; в) індивід прагне до самопізнання і до самореалізації; він має внутрішню потребу до самовдосконалення; г) взаєморозуміння, настільки необхідне для розвитку особистості, може досягатися тільки в результаті спілкування; д) самовдосконалення відбувається на основі взаємодії із середовищем, з іншими людьми; е) зовнішня оцінка дуже істотна для людини, її самопізнання, що досягається в результаті прямих чи прихованих контактів (С. Rogers [107, с. 435]).

Погляди яскравого представника гуманістичного напрямку К. Роджерса можуть бути основою особистісного підходу у підготовці педагогічних працівників до проектування у закладах освіти територіальних громад. Складність застосування особистісного підходу значною мірою викликана відсутністю у представників гуманістичного напрямку відмінностей категорій «людина» і «особистість»; відсутньою є також схема, яка визначає місце особистості у суспільстві, діяльності тощо [42, с. 125]).

На необхідність особистісного підходу вказували ще Л. Виготський (теорія зони найближчого розвитку), П. Гальперін (теорія поетапного формування розумових дій), О. Леонтьєв (теорія розвитку особистості) В. Давидов, Д. Ельконін (теорія змістового узагальнення, розвиваючого навчання) та ін., однак реалізувати ці теорії в умовах панування авторитарного стилю в освіті й науці було абсолютно неможливим.

Застосовуючи особистісний підхід у підготовці педагогічних працівників до проектування у закладах освіти територіальних громад, ми готували педагогічного працівника до виконання ним інших ролей і функцій. Якщо у традиційному освітньому процесі вчитель і підручник є ос-

новними й компетентними джерелами знань, а вчитель – контролюючий суб'єкт пізнання, то, керуючись особистісним підходом, учитель має виконувати роль організатора активної самостійної пізнавальної діяльності учня, його консультанта, наставника і помічника. Акцент робився на розвиток у педагогічного працівника професійних умінь, пов'язаних із діагностикою діяльності учнів, а не просто з контролем їхніх знань і вмінь. Важливо набути вчителю вміння і майстерності вчасно допомогти кваліфікованими діями усунути труднощі учня щодо пізнання й застосування знань, що значно складніше, ніж за традиційного навчання.

Застосовуючи особистісний підхід у підготовці педагогічних працівників до проектування у закладах освіти територіальних громад, слід було надати їм уміння диференційовано підходити до навчання учнів, урахувати рівень їхнього інтелектуального розвитку, здібності і задатки, а також підготовку з конкретного предмета. Послідовна реалізація особистісного підходу у підготовці педагогічних працівників до проектування у закладах освіти територіальних громад передбачала також цілісність особистості педагогічного працівника. Тут ми керувалися застереженнями представників холізму, що слід піклуватися про розвиток соціальних, естетичних, фізичних, емоційних, творчих і духовних якостей кожної особистості так, як і про її професійні й інтелектуальні вміння (R. Miller [105, с. 153]).

Організатори підготовки педагогічних працівників до проектування ще мають зрозуміти важливість проектування, орієнтованих на потреби інформаційного суспільства, яке, на відміну від індустріального, більше зацікавлене у здатності громадян самостійно й активно діяти, приймати рішення, швидко адаптуватися до змінних умов життя. Ще нещодавно проектувати дидактичні системи було неможливо через відсутність реальних умов для їх виконання, за традиційних засобів навчання. В останні роки нові умови починають створюватися і в Україні, які забезпечать такі можливості:

1) залучення кожного учня до активного пізнавального процесу, застосування знань на практиці і чіткого усвідомлення, де, як і з якою метою ці знання можуть бути застосовані;

2) співробітництва у вирішенні різних проблем, прояву відповідних комунікативних умінь;

3) широкого спілкування з учнями з інших закладів освіти свого регіону, інших регіонів України й інших країн світу;

4) з метою формування власної незалежної й аргументованої думки з якоїсь проблеми скористатися вільним доступом до необхідної інформації у своєму закладі освіти, так і наукових, культурних, інформаційних центрах усього світу;

5) постійного випробування своїх моральних, інтелектуальних, фізичних сил для вирішення різноманітних проблем, уміння їх вирішувати спільними зусиллями, виконуючи різні соціальні ролі.

Через проектування вчитель може створити умови для розвитку особистості своїх учнів, які володіють необхідними якостями для використання цих можливостей. Для цього він вчиться проектувати важливі склад-

ники дидактичних систем: зміст освіти, інноваційні технології навчання, засоби сучасних інформаційних технологій навчання – електронні засоби (радіо, телебачення, комп'ютери), внутрішню мережу Інтранет та глобальну – Інтернет.

Особистісний підхід у підготовці педагогічних працівників до проектування у закладах освіти територіальних громад передбачав їхню підготовку до широкого застосування інформаційних технологій навчання, технологій кооперативного навчання (cooperative learning). Педагогічні працівники усвідомлюють переваги цих технологій навчання: вони широко враховують інтереси розвитку особистості учня; легко адаптуються до реального навчального процесу, не змінюючи докорінно змісту навчання, визначеного освітнім стандартом, дають змогу досягати поставленої мети підготовки учня; за своєю філософською і психологічною суттю є гуманістичними технологіями, забезпечують не тільки успішне засвоєння навчального матеріалу всіма учнями, а й їх духовний, інтелектуальний, моральний розвиток, комунікабельність, самостійність, доброзичливість, бажання допомогти іншим. У особистісному підході у підготовці педагогічних працівників до проектування у закладах освіти територіальних громад відсутні суперництво, зарозумілість, авторитарність, які породжує традиційна дидактика.

Особистісний підхід для освітніх систем є пріоритетним, він зведений до рангу ключового психолого-педагогічного принципу організації навчально-виховного процесу (Р. Вайнола [2, с. 49]. Виділимо найсуттєвіші ознаки особистісного підходу стосовно проектувальної діяльності педагогічних працівників закладів освіти територіальних громад, узагальнивши результати сучасних наукових досліджень (І. Зязюн [62], А. Петровський [63], В. Стрельніков [81], М. Чобітько [98; 99] та ін.):

- 1) пріоритет мотиваційно-ціннісного компонента особистісно-сислової сфери учня;
- 2) культивування у учня досвіду проектування, визнання його права на помилку;
- 3) включення досвіду проектувальної діяльності учня до освітнього процесу, актуалізація цього досвіду, яка забезпечується через проблематизацію навчальних занять, спільного цілепокладання і проектування, постійної рефлексії;
- 4) визнання цінності спільного досвіду проектувальної діяльності, особистісної взаємодії, колективної роботи в освітньому процесі;
- 5) побудова процесу навчання проектувальної діяльності з урахуванням психологічних особливостей кожного учня, його навчальних можливостей та індивідуальних способів опрацювання інформації;
- 6) переорієнтація навчального процесу на постановку і розв'язання учнями індивідуальних пізнавальних, дослідницьких, проектувальних навчальних завдань;
- 7) зміна позиції педагогічного працівника у підготовці педагогічних працівників до проектування у закладах освіти територіальних громад з

інформатора і контролера на позицію фасилітатора, координатора, що створює умови для становлення учня як суб'єкта проєктувальної діяльності.

Вчитель-фасилітатор, проєктуючи власну дидактичну систему, має керуватися такими принципами:

- повної довіри до своїх учнів впродовж всього навчального процесу;
- допомоги окремим учням і групам учнів у формулюванні й уточненні їхньої мети і завдань;
- розуміння наявності у кожного учня внутрішньої мотивації до навчання;
- допомоги учням у подоланні ними труднощів вирішення конкретних проблем на основі надання їм власного досвіду розв'язання цих проблем;
- розвитку в собі здатності відчувати емоційний настрій окремих учнів і студентських груп і приймати його;
- активної участі у груповій взаємодії;
- відкритого вияву в групі своїх почуттів;
- прагнення досягти емпатії, розуміння почуттів і переживань кожного учня;
- активного самопізнання, знання своїх переваг і недоліків (С. Rogers [106; 107; 108]).

Застосовуючи особистісний підхід у процесі підготовки педагогічних працівників до проєктування у закладах освіти територіальних громад важливо не ототожнювати його з індивідуальним, применшуючи роль мікросередовища, соціального оточення (Р. Вайнола [2, с. 45]). Закладу освіти належить значна роль у створенні освітньо-розвивального середовища.

Особистісний підхід є популярним у більшості розвинутих країн світу. Головною його рисою є увага до індивідуальності людини, її особистості, орієнтація на розвиток свідомого самостійного критичного мислення. Особистісний підхід розглядається у світовій педагогічній практиці як альтернативний традиційному підходові, орієнтованому на засвоєння і відтворення готових знань. Ми здійснювали таку підготовку педагогічних працівників до проєктування у закладах освіти територіальних громад, яка відповідала запиту сучасного соціуму, урахувувала потреби, можливості й особливості кожного педагогічного працівника, змінювала пріоритети із засвоєння учнем готових знань на самостійну його діяльність із проєктування.

Таким чином, у центрі використаного нами особистісного підходу була особистість педагогічного працівника закладів освіти територіальних громад, розуміння якої запозичене з психології.

Нами розкрито сучасні наукові підходи у підготовці педагогічних працівників до проєктування, сформульовано концептуальні засади цієї підготовки та виокремлено структурні компоненти і функції проєктувальної діяльності педагогічних працівників закладів освіти територіальних громад.

Концептуальною основою підготовки педагогічних працівників закладів освіти територіальних громад до проєктування є методологічні

підходи та їхні принципи (синергетичного, системного, діяльнісного, андрагогічного, акмеологічного, особистісного). Ядром концептуальних засад стали закономірності, механізми, технології і етапи підготовки педагогічних працівників закладів освіти територіальних громад до проєктування компонентів дидактичної системи (психолого-педагогічний і соціально-психологічний моніторинг якості цієї підготовки; визначення та обґрунтування педагогічних засобів впливу на підготовку педагогічних працівників до проєктування; прогнозування динаміки розвитку цієї підготовки, визначення етапів контрольного діагностування; планування й організація навчальної і професійної діяльності педагогічного працівника закладу освіти територіальної громади; моніторинг; корекція; підсумкове діагностування якості цієї підготовки, зіставлення результатів із гіпотезою; розробка подальших проєктів її удосконалення).

Гарантоване зростання якості підготовки педагогічних працівників закладів освіти територіальних громад до проєктування може бути досягнуте шляхом системного і цілісного застосування її складників. Показана можливість застосування синергетичного і системного підходів для зазначеної підготовки, яка стимулює, пробуджує бажання проєктувальної діяльності, забезпечує педагогічному працівнику відкриття можливостей проєктування для майбутнього професійного зростання, співробітництва з іншими суб'єктами навчального процесу. Останній розглядався як процес, що забезпечення зростання рівня його готовності до проєктування на засадах ідей гуманізації і гуманітаризації закладів освіти територіальних громад, саморозвитку педагогічного працівника.

Діяльнісний підхід до зазначеної підготовки засновувався на тому, що й вчитель проєктував власну цілісну діяльність як суб'єкта дидактичної системи в усіх складниках (меті, засобах, технологіях навчання тощо) та взаємозв'язках.

Особистісний підхід мав на меті формування особистості педагогічного працівника закладів освіти територіальних громад зі стійкою готовністю до проєктування, свідомої, творчої й активної у навчальній і професійній діяльності. Як суб'єкт власної підготовки до проєктування, він мав відповідальність за результати свого навчання і праці. Активна роль особистості як активного суб'єкта сприяла усвідомленню ним свого місця у житті, творчості, проєктувальній діяльності. Позиція педагогічного працівника, інтеграція сучасних підходів до підготовки педагогічних працівників закладів освіти територіальних громад до проєктування у подальших розробках дадуть змогу розглядати педагогічного працівника і його учня як її найвищу цінність і мету, дозволять проєктувати цю систему узгоджено з його діяльністю.

Література:

1. Акмеологический словарь / под общ. ред. А. А. Деркача. М. : РАГС, 2004. 161 с.

2. Акмеология : учеб. / под общ. ред. А. А. Деркача. М. : РАГС, 2002. 650 с.

- 3. Акмеологія** з основами психології кар'єри : навч. посіб. / уклад. О. М. Гавалешко, В. В. Пасніченко, Г. А. Кривко. Чернівці : Рута, 2004. 84 с.
- 4. Анисимов А. В.** Информатика. Творчество. Рекурсия; Отв. ред. А. Г. Ивахненко. К. : Наук. думка, 1988. 224 с.
- 5. Антонова О. Є.** Теоретичні та методичні засади навчання педагогічно обдарованих студентів : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 472 с.
- 6. Антонюк Г. А.** Социальное проектирование и управление общественным развитием : Теорет.-методол. аспект. Минск : Наука и техника, 1986. 203 с.
- 7. Архипова С. П.** Основи андрагогіки : навчальний посібник. Черкаси : Черкаський держ. ун-т ім. Б. Хмельницького, Ужгородський нац. ун-т. 2002. 183 с. URL: <http://ipk-dszu.kiev.ua/ndv/andra/12.pdf>
- 8. Афанасьев В. Г.** Мир живого : системность, эволюция и управление. М. : Политиздат, 1986. 333 с.
- 9. Беспалько В. П.** Слагаемые педагогической технологии. М. : Педагогика, 1989. 192 с.
- 10. Біла книга національної освіти України** / Акад. пед. наук України ; за ред. В. Г. Кременя. К., 2009. 170 с.
- 11. Блауберг И. В., Юдин Э. Г.** Становление и сущность системного подхода. М. : Изд-во «Наука», 1973. 270 с.
- 12. Вайнола Р. Х.** Особистісний розвиток майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки : монографія / за ред. С. О. Сисоєвої. Запоріжжя : Хортицький навчально-реабілітаційний багатопрофільний центр, 2008. 460 с.
- 13. Вітвицька С. С.** Системно-синергетичний підхід до педагогічної підготовки майбутніх магістрів освіти. *Професійна педагогічна освіта : системні дослідження* : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С. 92–108.
- 14. Вітвицька С. С.** Теоретичні і методичні засади педагогічної підготовки магістрів в умовах ступеневої освіти : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 теорія і методика професійної освіти / Житомирський держ. ун-т імені Івана Франка. Житомир, 2011. 599 с.
- 15. Гальперин П. Я.** Формирование умственных действий и понятий. М. : МГУ, 1964. 38 с.
- 16. Гессен С. И.** Основы педагогики. Введение в прикладную философию. М. : Школа Пресс, 1995. 448 с.
- 17. Гибсон Дж.** Экологический подход к зрительному восприятию. М. : Прогресс, 1988. 461 с.
- 18. Давыдов В. В.** Теория развивающего обучения. М. : Интор, 1996. 544 с.
- 19. Деркач А. А.** Акмеологические основы развития профессионала : монография. Воронеж : НПО МОДЕК, 2004. 752 с.

20. Євтодюк А. В. Синергетичні засади моделювання освітніх систем : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії / Інститут вищої освіти АПН України. Київ, 2002. 198 с.

21. Коберник О. Управління виховним процесом на засадах психолого-педагогічного проектування. *Рідна школа*. 2004. №5. С. 22–25.

22. Кремень В. Г., Ільїн В. В. Синергетика в освіті : контекст людиноцентризму. К. : Педагогічна думка, 2012. 368 с.

23. Кремень В. Г. Сучасний навчальний процес як синергетична система. *Освітні реформи : місія, дійсність, рефлексія* : монографія / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, В. Огнев'юка, С. Сисоєвої. К. : Едельвейс, 2013. 460 с.

24. Кузьміна Н. В. Професіоналізм личности преподавателя и мастера производственного обучения. М. : Высш. шк., 1990. 118 с.

25. Лебедик Л. В. Використання педагогічної спадщини А. С. Макаренка у проектуванні змісту підготовки магістрів педагогіки вищої школи. *Витоки педагогічної майстерності* : зб. наук. праць. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013. Вип. 12. С. 184–189.

26. Лебедик Л. В. Гейдар Алиев о воспитании молодежи. *Актуальные проблемы изучения гуманитарных наук. Межвузовский сборник научных статей*. №4/2013. Баку : Mutercim, 2013. С. 331–334.

27. Лебедик Л. В. Дидактичні принципи формування ІКТ-компетентностей майбутніх учителів математики у процесі фахової підготовки. *Фізико-математична освіта : науковий журнал*. 2017. Вип. 3(13). С. 215–219. URL: <http://fmo-journal.fizmatsspu.sumy.ua/publ/1-1-0-363>.

28. Лебедик Л. В. Європейський досвід реформування системи підготовки викладачів вищої школи. *Педагогічні науки*. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2015. Вип. 64. С. 81–87. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/5586>

29. Лебедик Л. В. Инновационные технологии обучения магистров педагогики высшей школы. *Использование инновационного потенциала вуза при подготовке бакалавров и магистров*. Сборник материалов международной научно-практической конференции / под общ. ред. Шарипова М. М., Раджабова Р. К. Душанбе : Ирфон, 2015. С. 20–25.

30. Лебедик Л. Использование педагогического наследия А.С. Макаренко в проектировании подготовки магистров педагогики высшей школы. *Edukacja i ekonomia*. Redakcja naukowa. V. Rajangu, T. Trocikowski. Wloclawek Kaniewo, 2015. С. 199–208.

31. Лебедик Л. В. Компетентнісний підхід у підготовці викладачів вищої школи до проектування дидактичних систем в умовах магістратури. *Педагогічні науки*. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2016. Вип. 66–67. С. 53–58.

32. Лебедик Л. В. Компоненти структури підготовленості викладачів вищої школи до проектування дидактичних систем. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи* : зб. наук. праць / ред. кол. : акад. І. Ф. Прокопенко (голов. ред.) та ін.; Харк. нац. пед. ун-т імені

Г. С. Сковороди. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2017. Вип. 49. С. 80–95. URL: journals.hnpu.edu.ua/ojs/zasoby/article/download/.../4929

33. Лебедик Л., Кравченко Л. Розвиток професійної культури викладачів економіки в умовах магістратури. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта* : наук. журнал. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. Вип. 4. С. 45–53.

34. Лебедик Л. В. Критерії готовності майбутнього викладача до проектування дидактичних систем. *Педагогічні науки*. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2017. Вип. 69. С. 69–73.

35. Лебедик Л. В. Менеджмент підготовки викладачів вищої школи. *Наукові записки* / ред. кол. : В. В. Радул, С. П. Величко та ін. Вип. 141. Ч. II. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. С.124–126.

36. Лебедик Л. В. Модульний підхід у підготовці викладачів вищої школи до проектування дидактичних систем в умовах магістратури. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія : : Педагогічні науки. м. Старобільськ. № 6 (303) жовтень 2016. Ч. II. С. 52–60.

37. Лебедик Л. В. Моніторинг якості педагогічного професіоналізму магістрів економіки. *Вища освіта України*. Дод. 2 до №3, т. III (28). 2011. Тематичний вип. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». С. 129–135.

38. Лебедик Л. В. Моніторинг якості системи підготовки викладача вищої школи. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»* : Тематичний вип. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». Дод. 1 до Вип. 36, Т. II (62). К. : Гнозис, 2015. С. 465–473.

39. Лебедик Л. В. Педагогічна підготовка магістрів у вищих економічних навчальних закладах : монографія. Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. 165 с.

40. Лебедик Л. В. Педагогічні ідеї Михайла Остроградського як методологічна основа підготовки викладачів вищих навчальних закладів споживчої кооперації. *Імідж сучасного педагога*. 2016. № 6. С. 22–26.

41. Лебедик Л. В. Підготовка викладача вищої школи до проектування дидактичних систем на основі культурологічного підходу. *Імідж сучасного педагога*. 2015. № 10. С. 14–18.

42. Лебедик Л. В. Підготовка майбутніх викладачів вищої школи до проектування дидактичних систем: монографія. Полтава : ПУЕТ, 2020. 623 с.

43. Лебедик Л. Принципи підготовки магістрів спеціальності «Педагогіка вищої школи». *Витоки педагогічної майстерності* : Серія : Педагогічні науки. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. Вип. 14. С. 165–170.

44. Лебедик Л. В. Проблеми впровадження новітніх технологій навчання. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Дод. 1 до вип. 27. Том IV (37) : Тематичний вип. «Вища

освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». К. : Гнозис, 2012. С. 238–243.

45. Лебедик Л. В. Проектування інформаційних технологій фахової підготовки майбутніх педагогів. *Педагогічні науки*. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2017. Вип. 71. С. 60–64.

46. Лебедик Л. В. Проектування форм педагогічної підготовки майбутніх викладачів вищої школи в умовах магістратури. *Імідж сучасного педагога*. 2017. № 8 (177). С. 25–28.

47. Лебедик Л. В. Роль майбутнього викладача вищої школи у формуванні своєї індивідуальності. *Індивідуальність у психологічних вимірах спільнот та професій* : збірник наукових праць / за заг. ред. Л. В. Помиткіної, Т. В. Вашеки, О. М. Ічанської. К. : Аграр Медіа Груп, 2018. С. 182–187.

48. Лебедик Л. В. Социально-профессиональное становление будущих преподавателей высшей школы. *Современные тенденции в образовании и науке: состояние и перспективы* : Сб. материалов междунар. науч.-практ. конф. : в 4 т. / под общ. ред. Г. Е. Накиповой, Т. А. Ханова. Караганды : КЭУК, 2018. Т. 1. С. 113–117.

49. Лебедик Л. В. Сучасна освітня ситуація і складники ефективного навчання : метод. рек. до самостійного вивчення теми у змістовому модулі «Загальні основи педагогіки вищої школи» з навчальної дисципліни «Педагогіка вищої школи» для студентів спеціальності 8.18010021 «Педагогіка вищої школи» та слухачів курсів підвищення кваліфікації МІПК. Полтава : ПУЕТ, 2015. 25 с.

50. Лебедик Л. В. Удосконалення форм педагогічної підготовки майбутніх магістрів економіки. *Журнал Київського університету ринкових відносин «Економіка, бізнес-адміністрування, право»*. 2018. Вип. № 4(4). С. 290–300.

51. Лебедик Л. В. Удосконалення форм підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури. *Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки*. Черкаси : Черкаський університет імені Богдана Хмельницького, 2016. № 5. С. 73–79.

52. Лебедик Л. В. Формирование общих и профессиональных компетенций магистра экономики как будущего преподавателя. *Теоретико-методические основы внедрения компетентного подхода в высшей школе* : коллективная монография с международным участием / под ред. д. пед. н., проф. В. Ю. Стрельникова. Харьков : Издательство Иванченко И. С., 2018. С. 167–177.

53. Лебедик Л. В. Формування загальних і професійних компетенцій майбутніх викладачів економіки. *Імідж сучасного педагога*. 2017. № 2 (171). С. 11–14.

54. Лебедик Л. В. Формування професійної компетентності магістрів педагогіки вищої школи. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. 2017. № 1(17). С. 10–14.

роди» : збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький, 2013. Вип. 28. Том 1. С. 180–185.

55. Леонтьев А. А. Деятельность и общение. Вопросы философии. 1979. №1. С. 121–132.

56. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. М. : Педагогика, 1975. 304 с.

57. Маслоу А. Психология бытия : пер. с англ. М. : Рефл-бук.; К. : Ваклер, 1997. 300 с.

58. Моисеев Н. Н. Алгоритмы развития. М. : Наука, 1987. 303 с.

59. Моисеев Н. Н. Пути к созиданию. М. : Республика, 1992. 255 с.

60. Моргун В. Ф. Концепція багатовимірного розвитку особистості та її застосування. Філософська і соціологічна думка. 1992. №2. С. 27–40.

61. Огієнко О. І. Підготовка викладачів вищої школи в умовах магістратури : андрагогічний підхід. Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології. 2015. № 6 (50). С. 325–331.

62. Огієнко О. І. Проблеми та перспективи розвитку освіти дорослих у контексті цивілізаційних змін. Педагогічний процес : теорія і практика. К. : Видавництво ВД «ЕКМО», 2010. Вип. 3. Ч. II. С. 53–62.

63. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. 2-е вид. доп. і переробл. К. : Вища школа, 2004. 422 с.

64. Петровский А. В. Личность, деятельность, коллектив. М. : Политиздат, 1982. 316 с.

65. Платонов К. К. Личностный подход как принцип психологии / отв. ред. Е. В. Шорохова. Методологические и теоретические проблемы психологии. М., 1969. С. 190–217.

66. Поддубный Н. В. Самоорганизующиеся системы : онтологический и методологический аспекты : автореф. дис. ... д-ра филос. наук. Ростов н/Д., 2000. 41 с.

67. Поддубный Н. В. Синергетика : диалектика самоорганизующихся систем. Белгород : Изд-во Белгородского гос. ун-та, 1999. 352 с.

68. Поддубный Н. В. Синергетический подход в преподавании психологии. Синергетика и учебный процесс. М. : Изд-во РАГС, 1999. С. 235–240.

69. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса : Новый диалог человека с природой. М. : Прогресс, 1986. 432 с.

70. Протасова Н. Г. Синергетичний підхід до управління інноваційними процесами у післядипломній освіті. Педагогічні інновації : ідеї, реалії, перспективи : зб. наук. праць. К. : Логос, 2000. С. 281–282.

71. Професійна педагогічна освіта: акмесинергетичний підхід : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 389 с.

72. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека. М. : Прогресс, 1994. 479 с.

73. Романова Г. Сучасне освітнє середовище як умова підготовки викладачів вищих економічних навчальних закладів до дидактичного проектування. *Вища освіта України*. Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». К., 2009. Додаток 4. Т. VI (18). С. 452–461.

74. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. М. : Педагогика, 1989. Т. 2. С. 105.

75. Сігаєва Л. Є. Андрагогіка теорія ціложиттєвого розвитку особистості. *Педагогічний процес : теорія і практика*. К. : ЕКМО, 2010. Вип. 3. Ч. II. С. 165–176.

76. Стрельніков В. Ю. Акмеологічна компетентність викладача вищої школи. *Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки*. Черкаси : ЧНПУ імені Богдана Хмельницького, 2013. С. 71–74.

77. Стрельніков В. Ю. А. С. Макаренко основоположник теорії проектування дидактичних систем. *Педагогіка А. С. Макаренка в полікультурному освітньому просторі : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 125-й річниці з дня народження А. С. Макаренка*. Полтава, 12-14 березня 2013 р. / За заг. ред. проф. М. В. Гриньової. Полтава, 2013. С. 163–165.

78. Стрельніков В. Ю. Інноваційні технології навчання. Методичний посібник. Полтава : РВВ ПУСКУ, 2004. 31 с.

79. Стрельніков В. Ю. Модель професійної компетентності викладача вищої школи. *Наукові записки ПОІППО : Моделі ключових та професійних компетентностей педагогічного працівника*. Полтава : ПОІППО, 2012. Вип. 2. С. 25–33.

80. Стрельніков В. Ю. Навчальна програма з дисципліни «Методика викладання у вищій школі» для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня „магістр” усіх спеціальностей ПУЕТ. Полтава : ПУЕТ, 2015. 12 с.

81. Стрельніков В. Ю. Основні категорії і поняття інноваційних технологій навчання. *Сучасна середня освіта : інновації, методологія, теорія, практика : тези доповідей на міжрегіональній науково-практичній конференції, 7 жовтня 2014 р.* / за заг. ред. І. М. Бобер. Кременчук : ПП Щербатих О.В., 2014. С. 297–300.

82. Стрельніков В. Ю. Особистісно зорієнтоване розвивальне навчання. *Педагогічні системи, технології. Досвід. Практика : довідник / за ред. П. І. Матвієнка, С. Ф. Клепка, Н. І. Білик*. 2-е вид., переробл. і допов. : у 2 ч. Полтава : ПОІППО, 2007. Ч. 2. Н–Я. С. 30.

83. Стрельніков В. Ю. Перспективи розвитку магістратури зі спеціальності «Педагогіка вищої школи» для закладів вищої кооперативної освіти в Україні. *Забезпечення наступності змісту в системі ступеневої вищої та післядипломної освіти : українські традиції та європейська практика : збірник наукових праць I Всеукраїнського науково-методичного семінару, 29 жовтня 2010 р.* Хмельницький : Поліграфіст-2, 2011. С. 36–39.

84. Стрельніков В. Підготовка викладачів до проектування дидактичних систем. *Педагогіка і психологія професійної освіти* : науково-методичний журнал. 2006. № 2. С. 9–23.

85. Стрельніков В. Підготовка викладачів до проектування системи інтенсивного навчання. *Вісник Львівського університету*. Серія Педагогіка. 2009. Вип. 25. Ч. 1. С. 40–47.

86. Стрельніков В. Ю. Підготовка викладачів на курсах підвищення кваліфікації до впровадження системи інтенсивного навчання. *Цілі сталого розвитку : глобальні та національні виміри* : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (5–6 квітня 2017 р.). К. : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2017. С. 314–317.

87. Стрельніков В. Ю. Проблеми впровадження модульної системи підготовки магістрів педагогіки вищої школи. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»* : Тематичний вип. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». К. : Гнозис, 2015. Додаток 1 до вип. 36. Т. II (62). С. 270–277.

88. Стрельніков В. Ю. Проективна освіта і технологія проектного навчання у вищій школі. *Неперервна професійна освіта : теорія і практика*. 2004. Вип. 1. С. 63–69.

89. Стрельніков В. Ю. Проектування професійно-орієнтованої дидактичної системи підготовки бакалаврів економіки : монографія. Полтава : РВЦ ПУСКУ, 2006. 375 с.

90. Стрельніков В. Ю. Розвиток започаткованої А. С. Макаренком теорії проектування дидактичних систем. *Витоки педагогічної майстерності* : зб. наук. пр. / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013. Вип. 12. С. 300–305.

91. Стрельніков В. Розвиток проектувальної майстерності викладача як складової його професійної культури. *Молодь і ринок*. 2009. № 2 (49). С. 20–24.

92. Стрельніков В. Ю. Теоретичні засади проектування професійно орієнтованої дидактичної системи підготовки бакалаврів економіки : дис... д-ра пед. наук : 13.00.04 теорія і методика професійної освіти / Ін-т пед. і психол. проф. освіти АПН України. Київ, 2007. 461 с.

93. Стрельніков В. Ю. Технологія інтенсивного електронного навчання : вітчизняний та зарубіжний досвід. *Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Педагогічні науки*. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2016. Вип. 66-67. С. 19–24.

94. Стрельніков В. Технологія модульного навчання у вищій школі. *Педагогіка і психологія професійної освіти* : науково-методичний журнал. 2003. № 5. С. 13–22.

95. Стрельніков В. Ю. Формування колективного суб'єкта у інтенсивному кооперативному навчанні майбутніх економістів. *Науковий вісник ПУЕТ*. Серія : Економічні науки. 2012. № 6 (51). С. 200–205.

96. Талызина Н. Ф. Управление процессом усвоения знаний. 2-е изд. М. : Изд-во МГУ, 1984. 344 с.

97. Хакен Г. Основные понятия синергетики. Многообразие поисков и подходов. М. : Прогресс-Традиция, 2000. С. 28–55.

98. Цикин В. А., Брижатый О. В. Синергетика и образование : новые подходы. Сумы : СумГПУ, 2005. 276 с.

99. Чобітько М. Г. Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутнього вчителя : Теоретико-методологічний аспект : моногр. Черкаси : Брама-Україна, 2006. 560 с.

100. Чобітько М. Г. Теоретико-методологічні засади особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх учителів : автореф. дис. ... докт. пед. наук. Київ, 2007. 39 с.

101. Krohn W., Koppers G. Science as a Selforganizing System Selforganization. Dordrecht, 1990. P. 3–208.

102. Lebedyk L. Planning technologies for the preparation of high school teachers based in the experience of European countries : *Study of problems in modern science : new technologies in engineering, advanced management, efficiency of social institutions*. Monograph : edited by Shalapko Yuriy, Wyszowska Zofia, Musial Janusz, Paraska Olga. Bydgoszcz, Poland : University of Technology and Life Sciences, 2015. С. 749–760.

103. Lebedyk L. Professional competence of masters of pedagogics higher school. *Theory and Practice of Contemporary Management : Materials of I International Scientific-Practical Conference*, (Batumi, 17–18 October, 2014) / p.h. Tbilisi, Universal, 2014. P. 292–296.

104. Maslow A. H. Notes on Being-psychology / Sutich A.Y., Vich H.A. (eds.) *Readings In humanistic psychology*. N.Y. : Free Press, 1969. P. 59.

105. Miller Ron. What Are Schools For? Holistic Education In American Culture. Vermont, 1992. P. 21–153.

106. Rogers C. Encounter groups. Harmond woth, 1975. 174 p.

107. Rogers C. R. The interpersonal relationship in the facilitation of learning. *Educational Forum*. 1976. Vol. XL. №4. P. 435.

108. Rogers C. A. Theory of therapy, personal and inter personal relationships as developed in the client-centered frame work. *Psychology. A study of science* / Ed. by S. Koch. N.Y., 1959. vol. 3. P. 185–256.

109. Shara S., Vorona L., Kalinichenko I., Lebedyk L., Olifira L. The formation of the humanistic position of the student in the educational process. *Journal of Intellectual Disability. Diagnosis and Treatment*. 2020. Vol. 8. № 3. P. 472–484.

110. Strelnikov V. Yu. , Lebedyk L. V., Hura T. V., Sysoieva S. I., Stankevych S. V., Shapovalova E. V., Avilova O. Ye. Leadership and social work in the environmental management system. *Ukrainian Journal of Ecology*. 2021. № 11 (2). P. 349–351. URL : <https://www.ujecology.com/articles/-leadership-and-social-work-in-the-environmental-management-system.pdf>

Відомості про авторів

Басенко Руслан, кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора з науково-педагогічної роботи, міжнародної та грантової діяльності Полтавського інституту економіки і права, докторант Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Білик Надія, докторка педагогічних наук, доцентка, професорка кафедри педагогічної майстерності та інклюзивної освіти Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського.

Год Наталія, кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри всесвітньої історії та методики викладання історії Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Віра Ільченко, дійсна членкиня (академік) НАПН України, докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти Інституту педагогіки НАПН України;

Козлов Дмитро, доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Козлова Олена, кандидатка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Куторжевська Любов, кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти Полтавського інституту економіки і права.

Лавріненко Олександр, доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу теорії і практики педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, вчитель історії і правознавства Ірпінського ліцею інноваційних технологій – Мала академія наук України.

Лебедик Леся, докторка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри спеціальної освіти і соціальної роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Семергей Наталія, докторка історичних наук, доцентка.

Стрельніков Віктор, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Токуєва Наталія, кандидатка педагогічних наук, старша викладачка відділу мовної підготовки Центру міжнародної освіти Полтавського державного аграрного університету.